

УДК 338.246

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ КОНТРОЛЮ

Здирко Н.Г.

Вінницький національний аграрний університет

In the article the given description of essence of direct state support gelose a sector and grounded control necessity after the use of budgetary facilities

В статье предоставленна характеристика сущности прямой государственной поддержки сельскохозяйственного сектора и обоснованно необходимость контроля за использованием бюджетных средств

Вступ. Аграрний сектор є однією і з найуразливіших ланок народного господарства, що зумовлено специфікою сільськогосподарського виробництва. Відповідно, для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника сільськогосподарської продукції та функціонування його хоча б на мінімальному рівні прибутковості держава повинна надавати пряму фінансову підтримку.

Постановка задачі. Діюча на сьогодні система фінансування сільськогосподарських підприємств в якості державної підтримки не сприяє підвищенню прибутковості суб'єктів господарювання, їх конкурентоспроможності на зовнішньому та внутрішньому ринку та не гарантує продовольчу безпеку країни. Саме тому, одним із інструментів підвищення ефективності державної підтримки є запровадження дієвої системи контролю за виконанням державних програм підтримки сільськогосподарських підприємств. Тому, дамо характеристику проблемам державної підтримки аграрного сектору та контролю за виконанням державних програм.

Результати. Що таке державна підтримка сільськогосподарських підприємств і в яких формах вона надається?

Державна підтримка – це складова системи державного регулювання сільського господарства, що являє собою сукупність правових, фінансово-економічних, організаційних та інших заходів держави щодо стимулюючого впливу на розвиток як сільськогосподарського виробництва, так і сільських територій в потрібному для суспільства напрямку [3].

Без активної підтримки держави сільськогосподарських товаровиробників їх розвиток в ринкових умовах є не лише безперспективним, а й практично нереальним. Підтримка державою сільськогосподарських товаровиробників повинна розглядатися у контексті регулювання ринку сільськогосподарської продукції нею на основі законодавчого забезпечення формування і функціонування ринкової економіки із застосуванням цілеспрямованої цінової політики, впровадженням ефективною кредитної та стимулюючої системи оподаткування, наданням пільг, дотацій тощо [7].

Сьогодні ми спостерігаємо ситуацію, коли обсяг коштів державної підтримки розвитку сільського господарства щорічно зростає, але виробництво продукції знижується, тобто запланований економічний ефект та продуктивна віддача не досягається, що свідчить про недостатню ефективність бюджетного фінансування сільськогосподарських товаровиробників.

Звичайно, існує ряд причин неефективного використання бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку сільського господарства та недоліків контролю за ефективністю та цілеспрямованістю цих коштів.

Основними причинами неефективного використання коштів державного бюджету, які виділяються на підтримку АПК, є недосконалість механізмів отримання і розподілу бюджетних коштів та порушення бюджетної дисципліни при їх використанні. Щорічна зміна порядку та механізмів виділення коштів з державного бюджету, їх громіздкість, запізніле затвердження та постійне протягом року внесення до них змін спричиняє не своєчасне отримання коштів державної фінансової підтримки та неефективне їх використання і повернення наприкінці року до державного бюджету [1].

Також, серед основних причин несформованості цілісної системи фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, можна виділити недосконале законодавство. Система державного фінансового контролю України функціонує без існування базового закону, який би встановлював основні поняття у цій сфері, чітко розподіляв би завдання, функції та повноваження між органами державної та місцевої влади, регламентував відносини між суб'єктами та об'єктами контролю, визначав відповідальність та незалежність відповідних уповноважених посадових осіб [5].

Основний недолік бюджетного фінансування, як показує практика, полягає у порівняно низькій ефективності використання коштів, що виділяються з Державного бюджету. Основна причина цього – особливість бюджетного фінансування, яку полягає в його безкоштовності й безповоротності. Саме це породжує багато проблем, тому що завжди попит набагато перевищує пропозицію. Ряд заходів, що фінансуються з бюджету (і повинні фінансуватися), не відповідають вимогам (статусу) цільових програм. Це ускладнює управління бюджетним фінансуванням, оскільки штучно збільшує кількість таких програм, що послаблює обґрунтованість їх доцільності та ускладнює подальший контроль за виконанням [2].

Бюджетні кошти на підтримку агропромислового виробництва поділяються на:

- поточні трансферти;
- капітальні трансферти.

До поточних трансфертів належать дотації (доплата до реалізаційної ціни товару) та субсидії (виплати на повну або часткову компенсацію поточних витрат діяльності).

Капітальні трансферти – це кошти на часткову компенсацію капітальних витрат (наприклад, при закупівлі техніки вітчизняного виробництва).

Метою контролю використання коштів державної фінансової підтримки є перевірка цільового та ефективного витрачання бюджетних коштів, правильності відображення їх у бухгалтерському обліку та звітності агропромислового підприємства – одержувача бюджетних коштів [6].

Суб'єктами контролю коштів прямої державної підтримки є органи зовнішнього, відомчого та внутрішньогосподарського контролю.

Органами зовнішнього контролю коштів державної фінансової підтримки є парламентські органи влади (Рахункова палата України), виконавчі органи влади (Мінфін України) та державні спеціалізовані органи влади (Держказначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України). ДКРС здійснює державний фінансовий контроль через проведення державного фінансового аудиту (державний фінансовий аудит діяльності суб'єктів господарювання і державний фінансовий аудит виконання бюджетної програми), а перевірки державних закупівель та інспектування [6].

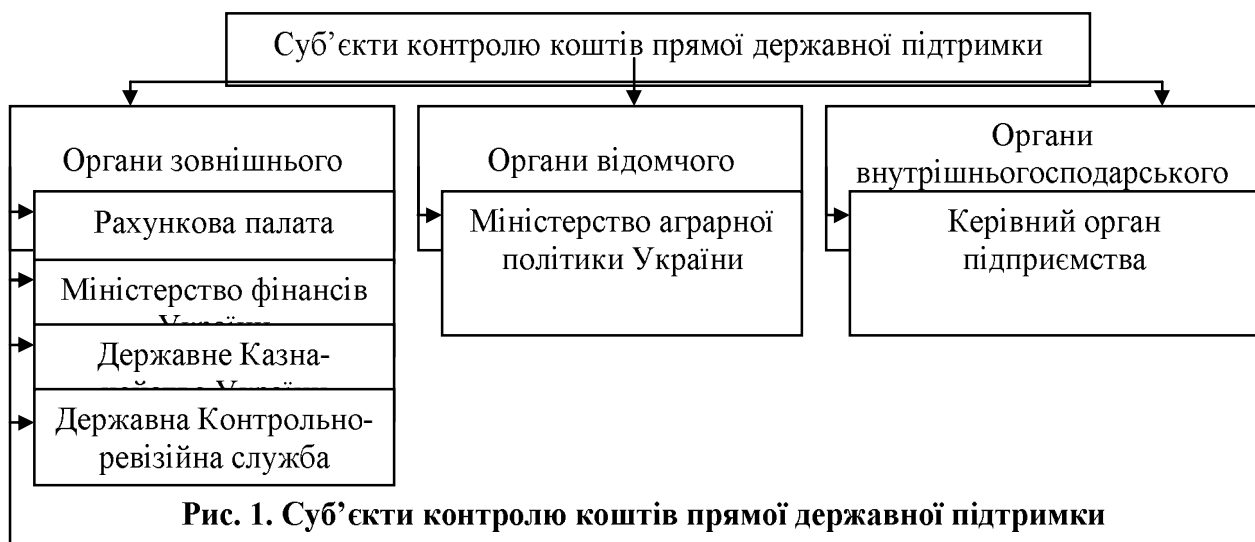

Рис. 1. Суб'єкти контролю коштів прямої державної підтримки

Можна стверджувати, що ефективність державних програм підтримки сільського господарства, які реалізуються за рахунок бюджетних коштів, їх цільова спрямованість – важливий об'єкт уваги державного аудиту.

Аудит ефективності покликаний дати оцінку ефективності використання бюджетних коштів, отриманих підприємствами для виконання покладених на них функцій та досягнення запланованої мети.

Одним із елементів державного аудиту виконання бюджетних програм є перевірка економності, продуктивності та результативності цільових програм державної підтримки сільськогосподарських підприємств.

При проведенні аудиту ефективності цільових програм потрібно, насамперед, керуватися тим, що в процесі перевірки потрібно не стільки виявити порушення фінансового законодавства, скільки оцінити ефективність діяльності підприємств, що є одержувачами бюджетних коштів.

Практика контрольно-ревізійних перевірок органами фінансового управління й спеціалізованими фінансовими службами вказує на системність фінансових правопорушень у бюджетній сфері. Незважаючи на застосовані реформаційні заходи, проблемним залишається рівень фінансової дисципліни в державних секторах економіки, що свідчить про необхідність розробки дієвих механізмів контролю за формуванням і використанням бюджетних коштів з метою забезпечення прозорості бюджетного процесу [5].

Упродовж року, практично щодо кожного підприємства, яке є одержувачем бюджетних коштів за державними цільовими програмами здійснюються узагальнюючі висновки щодо ефективності, доцільності, законності та результативності прийняття управлінських рішень в контексті використання бюджетних коштів, системи та механізму фінансування тієї чи іншої бюджетної програми, а також напрямку використання бюджетних коштів

В більшості, аудити ефективності свідчать, що цільові державні програми, на виконання яких держава протягом значного часу спрямовує бюджетні кошти, після завершення терміну їх дії, як правило, не досягають своєї мети, тобто кошти, витрачені на реалізацію таких програм, було витрачено неефективно.

Упродовж звітнього року характерним при здійсненні більшості державних цільових програм стало незабезпечення Кабінетом Міністрів України повного фінансування заходів, а Мінекономіки та Мінфіном, при плануванні показників соціально-економічного розвитку держави та проектів державного бюджету на відповідний рік за умов недостатнього фінансування програм, – пропорційного розподілу державних ресурсів на їх виконання. Все це призводило до відставання темпів реалізації програм державного значення від затверджених графіків, створювало реальні ризики подальшого відставання у досягненні запланованих результатів та ставило під загрозу досягнення основної мети програм. Як результат, більшість проблем, які планувалося реалізувати в рамках виконання тієї чи іншої державної програми, досі не вирішені [4].

Відповідно до Звіту Рахункової Палати за 2009 рік, при проведенні аудитів переважної більшості державних цільових програм було виявлено такі порушення Закону України «Про державні цільові програми»:

– за своїми основними положеннями програми не відповідають статусу, визначеному зазначеним Законом; у деяких випадках затверджені державні цільові програми мають загальний характер, не визначають конкретні заходи, напрями робіт, об'єкти, державних замовників, відповідальних виконавців, очікувані результати; не передбачено фінансування в розрізі конкретних завдань та заходів з визначенням джерел і обсягів фінансування з розбивкою по роках; не проводилась державна експертиза проектів програм; при розробленні і реалізації державних програм не було забезпечено упорядкованої сукупності взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення визначених у програмі мети, завдань і кінцевих результатів; часто мета та напрями реалізації заходів програм потребують суттєвого перегляду і уточнення;

– не призначалися керівники програм, до основних завдань яких належить управління та контроль за їх виконанням; у деяких випадках контроль за виконанням програм покладался на органи, які не можуть бути державними замовниками, що здійснюють загальне керівництво і контроль за розробкою державної цільової програми та виконанням її заходів;

– Кабінет Міністрів України не здійснював контроль за виконанням державних цільових програм і не визначав ефективності їх реалізації шляхом розгляду проміжних, щорічних, заключного звітів про результати їх виконання та узагальненого висновку про кінцеві результати виконання програм, внаслідок ненадання достовірної та повної інформації про хід виконання державних програм безпосередніми виконавцями, втрачався контроль з боку Уряду за ходом виконання ряду державних цільових програм [4].

За час, що минув після попередніх аудитів державних цільових програм, керівниками міністерств, відомств та організацій, відповідальних за їх виконання, не вживалися необхідні заходи щодо реалізації рекомендацій та пропозицій Колегії Рахункової палати. Як наслідок, значна частина проблемних питань досі не вирішена, що негативно позначається на процесі використання бюджетних коштів та перешкоджає своєчасному і повному виконанню державних цільових програм.

Реалізація мети і завдання державної підтримки передбачає наявність досконалої нормативно-правової бази. В цьому плані потребують розв'язання наступні питання:

- правове закріплення і забезпечення принципу своєчасності й достатності обсягів фінансування за прийнятими бюджетними програмами;
- встановлення чітких нормативів державної підтримки за окремими програмами;
- уведення системи моніторингу використання бюджетних коштів [2].

Побудувати ефективну систему фінансового контролю в Україні, яка б забезпечувала стабільний стан фінансово-бюджетної дисципліни в регіонах можливо лише при наявності ефективно-функціонуючої системи внутрішнього контролю в органах місцевої влади на всіх рівнях (області, міста, села, тощо), тобто системи муніципального фінансового контролю. З цією метою необхідно розробити та схвалити на законодавчому рівні оновлену сучасну модель системи фінансового контролю в Україні [5].

Висновки. Необхідність державної підтримки в кризових умовах господарювання підтверджується низькою конкурентоспроможністю продукції вітчизняних товаровиробників, невисокою ефективністю їх діяльності, а також проблемами, що стосуються кредитної, цінової та страхової діяльності аграрного ринку. Для підвищення ефективності використання коштів державної підтримки потрібно привести у відповідність законодавчу базу, запроваджувати служби внутрішнього контролю в Розпорядників бюджетних коштів різних рівнів замість однієї штатної одиниці внутрішнього контролера, що забезпечило би отримання кращого ефекту та результатів діяльності.

Список використаної літератури:

1. В. Збарський, В. Горьовий. Державна підтримка сільського господарства // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – № 6 (255). – С. 27-34.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку // Доповідь на Дев'ятих річних зборах всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 квітня 2007 року. – Київ 2007. – 64 с.
3. Діброва. А.Д. Ефективність системи державної підтримки сільського господарства України // Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: Матеріали третіх річних зборів Північно-Східного відділення Всеукраїнського Конгресу економістів-аграрників. 10 грудня 2009 р. м. Харків: ХНТУСГ. – 2010. – 479 с.
4. Звіт Рахункової Палати за 2009 рік // <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826>
5. Леонтович С.П. Напрями розвитку фінансового контролю за використанням бюджетних коштів // Економіка АПК. – 2008. – № 24. – С. 31-34.
6. Методичні рекомендації з відображення в бухгалтерському обліку коштів державної фінансової підтримки підприємств АПК (за редакцією В.М. Гаврилюка, В.М. Жука) // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 2. – С. 10-27.
7. Павленчик Н.Ф., Павленчик А.О. Рівень та ефективність інституційної підтримки сільськогосподарських виробників // Регіональні проблеми розвитку агропромислового комплексу. Збірник наукових доповідей. – Львів. Львівська обласна спілка економістів України, Львівський НАУ, 2009. – 248 с.